

dea, *Dicc.*, 1891), «eixa ermita de Sen Jòrdi, / qu'està a la vora del Puig, / senyala el moment precís / en qu'el mòro fon *arruig*, / y aturdit y ple de pòr, / s'entregà als victoriosos / cristians ---» (*T. del Xè*, 46); més sovint es troba *arrutxat* 'abatut, arruïnat de salut', maestr. (*AlcM*); però també a l'extrem Sud «*arrutxat*: pèrdua o ruïna», *arrutxar* «dempués se queda la rifa, en el cebo de un ploró (?) gran, que no toca may, pa *arruchate* es galls» <o sigui 'abatre't les infules'> (*Canyissaes*, 132, 96), i *AlcM* registra també *arrutx*, *-txa*, a Elx, i a *rutxe* a Benassal. Ara bé, això existeix vulgarment en terres castellanes, almenys del Sud: *quedar arruche* «quedar sin dinero, arruinado», emprat a Extremadura (*BRAE* IV, 1918, 102), a Andalusia (AlcVencelada, c. 1930) i segons el *DAcEsp.* (S. xx), a Granada, Rioja i Valladolid. Com que a Múrcia en certs jocs de cartes es diu que el que perd *queddó ruche*, això fa pensar que el sentit primitiu sigui el d'un altre mot cast. dial. i vulgar *ruche* 'ruc' «burro», que és aragonès, murcià i andalús, mot afectiu de doc. recent i d'origen ben dubtós: veg. diverses conjectures en *DCEC* IV, 77b (una de les ben dubtoses és que això tingui relació amb el nostre *ruc*, mot molt més antic i general, però també d'origen dubtós).

No havent-hi conclusions clares sobre l'origen d'aquests mots castellans, no podem estar ben segurs de si en valencià el mot és manlleu del castellà local —en seria indicatiu l'existència de la variant *rutxe*, que és no sols de Benassal sinó admesa com a variant en el *Dicc.* de MGadea— o bé formació afí i paral·lela; i encara quedem més en dubte respecte de l'origen últim del mot i de la *rr* de *arrutx* 'arruïnat' i la de 'punta de perxa'.

Fins i tot fóra concebible que tot plegat partís de l'arabisme, aplicat en una accepció figurada: el paper d'aquest ferret enterrat en el sòl o posat de cap per avall seria prou humil per a això. O bé, partint de la idea de 'copejar amb el puny o amb una arma' d'on 'atterrar, arruïnar'.

Canvi fonètic *azutx* > *arutx* i atracció als infinits arabismes en *rr*? no fóra una idea estirada pels cabells; molt menys si comptem, sigui amb la contaminació d'un cast. *herrucho* de *hierro*, sigui amb la del cast. vulg. *ruche* 'ruc' si aquest té un altre origen, sigui amb la d'*arruïnar* i *ruixar* (que en tot cas no bastarien com a ètimon, contra el que suggereix *AlcM*). Provisionalment sembla més versemblant que hi hagi dues entitats lèxiques separades: una per a 'burro' l'altra per a 'punta del bichero' amb contaminació o encreuament (segurament responsable de la *rr* pertot); en el sentit de 'arruïnat' podrien haver tingut totes dues un paper d'eficàcia semblant o més alta.

¹ Deixem córrer doncs l'aproximació etimològica amb el cast. *chuzo*, doncs pensava en *DCEC* II, 101b24.

Arç, V. *arç*; en l'acc. 'buc d'abelles', mot desconegut i improbable, segurament mal llegit per ARNA; en l'acc. 'vent NO.' certament errada per CERÇ (mala lectura de Barnils).

ARSENAL, 'drassana' [1839, Lab.], de l'it. *arsenale*, d'origen aràbic, veg. *DCEC* I, 289b i ací s. v. DRASSANA.

ARSENIC, pres del ll. *arsenicum* i aquest del grec *ἀρσενικόν* id., pròpiament neutre de l'adjectiu *ἀρσενικός* 'd'aires mascles' 'mascull (derivat de *ἄρσην*, *ἄρρην*, 'home, mascle'). □ 1.ª doc.: S. xv.

La forma *arsenic(h)* apareix ja en tres textos de mitjans o principis del S. xv; una variant *arsènit* —alteració d'un tipus fonètic no gens rar— que també es troba a València des de la fi d'aqueix segle, i en textos del XVII i XVIII, és la que figura encara en els *Adages y Refranys* de Carles Ros (1736, p. 99): «tan poch és l'*arsenit*, que no mata».

DERIV.: *Arsenical*. *Arsenicisme*. *Arseniós*. *Arsenit*. *Arseniür*. *Arseniat*.

CPT.: *Arsenifer*. *Arsenicòfag*; *arsenicofàgia*. *Arsenopirita*.

Arsia, *arsina*, *arsura*, V. *ardent*

ART, 'manera de fer una cosa segons regles, habilitat, destresa', del ll. *ARS*, *ARTIS*, f., 'habilitat', 'professió, art'; en el sentit de 'xarxa gran' és el mateix mot: primer es va dir *arts de pesca* per al conjunt d'habilitats i ormeigs del pescador, i des d'aquest últim matís va acabar per usar-se en singular com a nom d'un dels ormeigs cabdals. □ 1.ª doc.: orígens: *Homilies d'Organyà*, etc.; en la 2.ª acc., 1460-70 i potser ja 1156.

«Nostre Séiner ac tant gran humilitat, per què el se lexà exajar a Diable: anc no's tornà ad él ni anc mal no li féd, mas lexet-se ad él portar <a Montolivet> per *art* e exajar al seu esperit»: o sigui 'temptar, assajar', sigui que ho entenguem en el sentit 'ho féu per un estratagema' o 'transportat per art màgica' (*Hom. Org.*, 6v1, i cf. nota 72 en *EntreDL* I, 145). Ja repetidament en les *VidesR.*: en el sentit de 'exercici d'enginy per aconseguir una cosa': «los crestians ab los lurs *artz* --- si eu no sobri les sues *artz* --- des-empurada tota la sua *art*», «adoncs N'Ermògenes, hirat, féu per sa *art* ---» (97r2, 114r1). Lectura del fementí, enterament clara, en els tres últims passatges.¹ En portar a Tiberi la tela de la Verònica: «un drap maraveylós / --- / car aquí és, sens totà *art*, / la fas d'aquel metge tan bo, / e per nuyl temps penxa <'pintada'> no fo», *Lleg. Rim.* de Sevilla (*LleuresC.*, 230, v. 575), on ja es marca el séc semàntic de 'art enganyosa, males arts' que conduí al derivat *arter*; no tan accentuat en: «Qui's combat ab *art* e ab enginy, ab què apodera tots aquells qui per força se combaten sens *art* e maestria», Lluïl (*Merav.*, O. C. I, 220).

Veg. molts més exs. medievals en el *DAG*. i *AlcM*; i tampoc no em detindré més a documentar les accs., ja prou exposades en aquests i altres lèxics. Quant a fraseologia faig només una excepció per a la frase «no tenir *art ni part* en alguna cosa», tan viva i general en la nostra llengua (*AlcM* en cita un testimoni màl·lorquí de fi S. XIX). Aquesta locució no l'he oïda ni